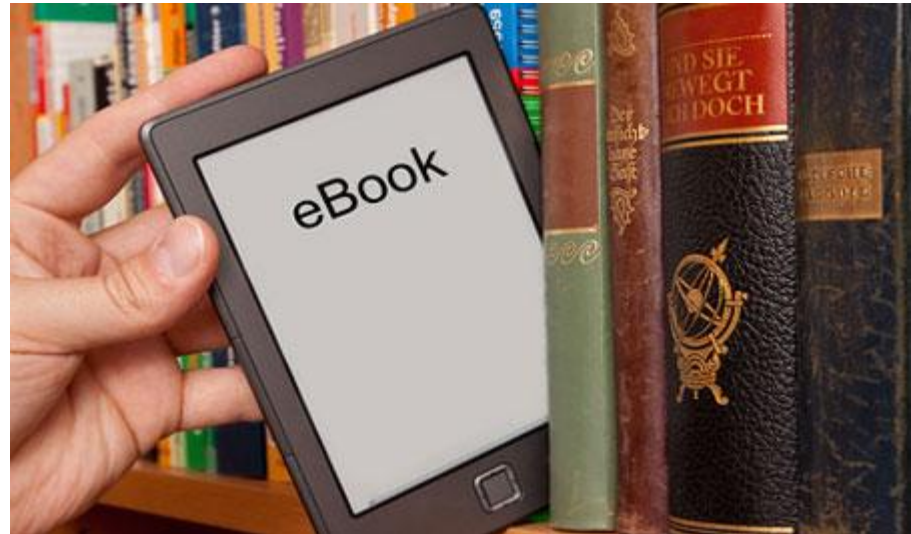

ТЕМА 2 ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.

Укладач – Купенко О.В.

[How people learn: brain, mind, experience, and school [Електронний ресурс] /John D. Bransford...[et al.]. – The National Academies Press, 2000. – Режим доступу:

http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=9853&page=R1

ЧОМУ ВАЖЛИВО ВИВЧАТИ ТЕОРІЮ?

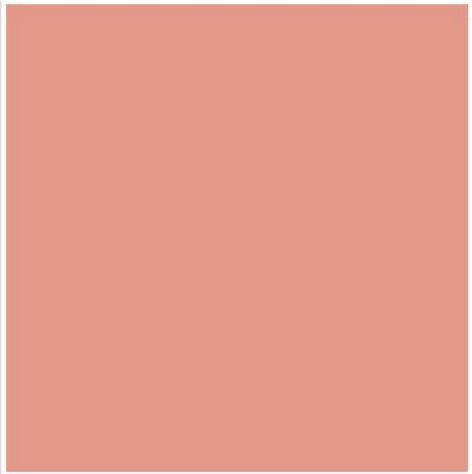
В одному дослідженні порівнювались ефекти «навчання процедурам» і «навчання з розумінням». Дві групи дітей навчалися кидати дротики в мішень під водою. Одна група одержала роз'яснення щодо закону заломлення світла, що призводить до помилкового сприйняття місцезнаходження мішені. Друга група лише практикувалась у киданні дротиків. Обидві групи практично з однаковою швидкістю навчилися влучати в мішень за фіксованого її положення. Але поінформована про явище заломлення світла група, була більш точною в киданні дротиків у ситуаціях, коли мішень переміщувалася

ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

- «особливий вид діяльності, метою якої є задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування»

Предмет теорії соціальної роботи

процеси та явища, що зумовлюють
життєдіяльність особистості;

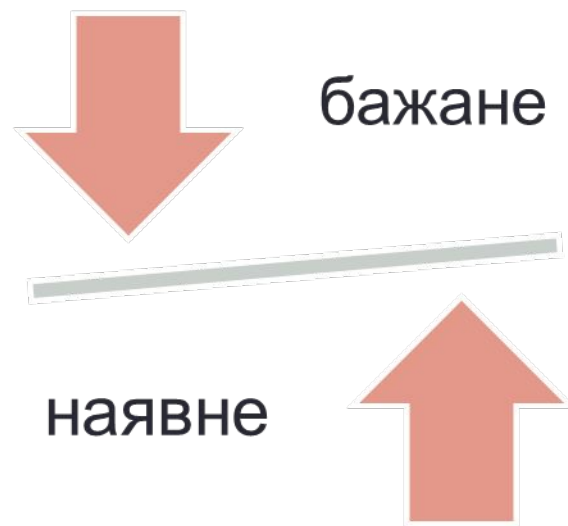
а також чинники удосконалення
умов життя різних цільових груп і
категорій населення.

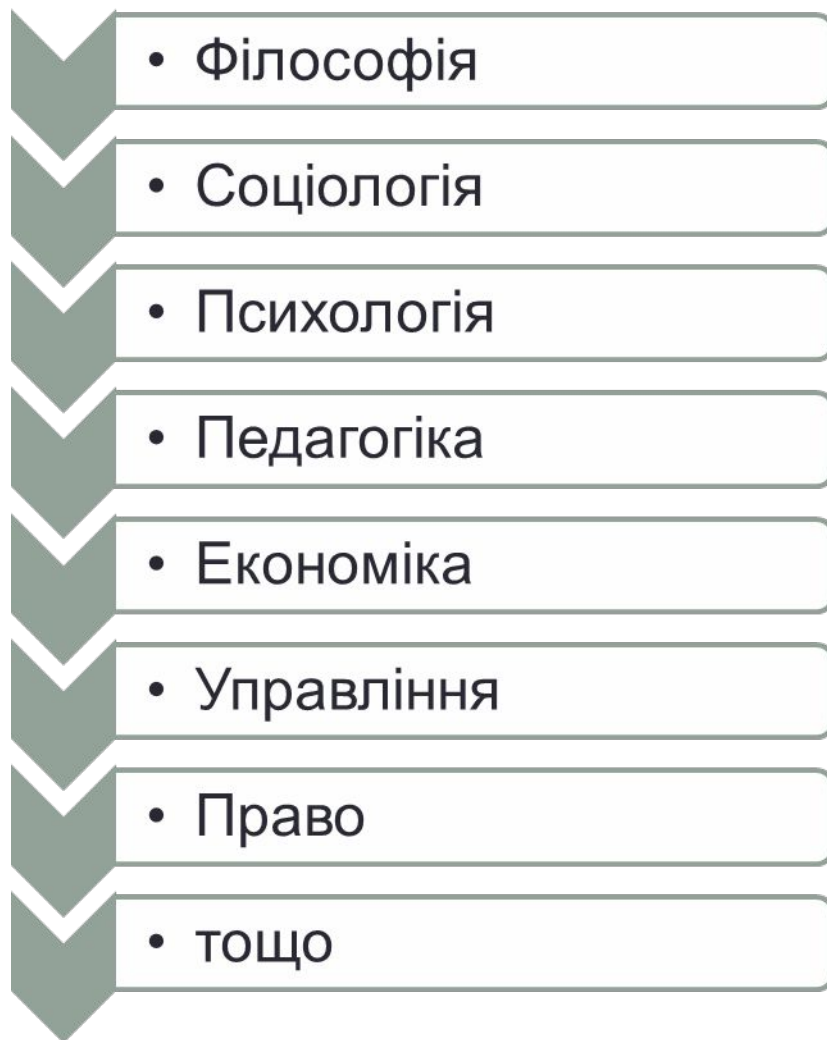
- Найбільш ґрунтовні дослідження у галузі теоретичних засад соціальної роботи здійснили М. Річмонд, К.Шафер, Д. Латроуп, М.Пейн, Ф.Тернер, Д.Гепверт, Дж.Ларсен, М.Ротері, Р.Сібеон, Б.Муллалі, Л.Джонсон, Г.Спект, С.Мінучін.
- Праці М.Річмонд упродовж майже століття відіграють провідну роль у визначенні основних теорій соціальної роботи. На наступних етапах розвитку соціальної роботи велике значення мали праці, що відображали системний підхід у соціальній роботі, зокрема, таких авторів: Д.Латроуп (класифікував основні моделі застосування системного підходу у практичній соціальній роботі), К.Шафер (дослідив окремі історичні аспекти застосування системного підходу в процесі викладання практичної соціальної роботи), Р.Міддлеман, Г.Голдберг, М.Моро (звернулися до прогресивного напрямку теорії та практики 70-х рр. – структурної соціальної роботи). А.Московіч, Б.Муллалі та ін. продовжили наукові традиції структурної соціальної роботи. На сучасному етапі вагомими є праці традиційної теорії соціальної роботи Ф. Тернера, М.Ротері (обґрунтували теорії соціальної роботи).

У центрі уваги теорії соціальної роботи є соціальна суперечність

- усвідомлювана або неусвідомлювана індивідом або групою значима для них невідповідність між бажаним і наявним, яка виникає через брак засобів, перешкоди на шляху до мети, боротьбу між різними суб'єктами діяльності, тощо:
  - соціальні суперечності в житті людей у складних життєвих обставинах,
  - соціальні суперечності в виробничих колективах,
  - соціальні суперечності сфери інтересів громадських організацій

Інтегративний характер теорії соціальної роботи

Соціальна робота є відносно новою галуззю у системі суспільних наук. Визначення понять в теорії соціальної роботи можуть з часом змінюватися, залежати від теоретичних підходів, соціально-політичного і культурного контекстів, емпіричних досліджень, поглиблення та уточнення теоретичних

ЗНАНЬ [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр

навчальної літератури, 2004. – 256 с.]

- Існує думка, що соціальний працівник має суттєві переваги перед представниками схожих професій завдяки інтегративному характеру теорії соціальної роботи, що спирається на міжгалузеві наукові концепції

Завдання для самопідготовки 1

- Ознайомтеся з методикою складання інтелектуальних карт Тоні Б'юзена
[<http://www.mnemonic.ru/mindmap/intellektualnye-karty-ot-toni-byuzena>, http://www.koob.ru/toni_buzan/#books].
  - Скласти інтелектуальну карту «Основні визначення понять теорії соціальної роботи». Роботу виконайте в підгрупах, визначивши зміст роботи кожної підгрупи у відповідності до такої класифікації понять теорії соціальної роботи:
    - явища;
    - процеси;
    - чинники соціальної роботи;
    - суб'єкти.
  - Підсумки роботи груп об'єднайте в єдину інтелектуальну карту.
- Для виконання завдання використайте Додаток 1, а також доповніть карту поняттями, самостійно знайденими в відкритих науково-методичних матеріалах мережі Інтернет.

Завдання для самопідготовки 2

Проаналізуйте визначення, наведені різними науковцями та вжиті в нормативних документах. На цій підставі з'ясуйте специфіку понять:

- суспільство – людський капітал;
- соціальна активність – соціальна діяльність;
- соціальне середовище – соціальна система;
- соціальна політика – соціальна інженерія;
- соціальне інспектування – соціальна діагностика;
- соціальна реабілітація – соціальна адаптація;
- соціальне обслуговування – соціальні послуги – соціальна допомога.

Для виконання завдання використайте Додаток 1 (слайд 10 і далі), а також додаткові відкриті науково-методичні матеріали мережі Інтернет.

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

- **Роль соціальна** – нормативний різновид поведінки індивіда, який займає певну соціальну позицію (в суспільстві, групі, організації) і виконує відповідні функції [Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота [Текст] : Термінологічно-понятійний словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с.]
- **Втручання** – один із видів діяльності у соціальній роботі, який передбачає втручання спеціаліста у ситуацію незалежно від волі клієнтів з метою їх захисту і в разі безпорадності [Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота [Текст] : Термінологічно-понятійний словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с.]

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

- **Волонтерський рух** - це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Десоціалізація** - втрата особистістю якостей, необхідних для повноцінної життєдіяльності в суспільстві; порушення нормального ходу соціалізації індивіда, втрата або деформація важливих функцій особистості [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Добродійність** - у вузькому розумінні - надання приватними особами чи організаціями безоплатної допомоги людям або соціальним групам, що її потребують. У широкому розумінні - безоплатна діяльність по створенню і передачі фінансових, матеріальних і духовних цінностей (благ) для задоволення нагальних потреб людини, соціальної групи або більш широких спільнот, які потрапили у складну життєву ситуацію [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

(продовження)

- **Ресоціалізація** - відновлення в особистості якостей, необхідних для нормальної життєдіяльності в суспільстві; засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість попередніх, які були недостатньо засвоєні або застаріли; стосовно осіб з девіантною поведінкою - комплекс заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених чи несформованих соціальних навичок, на переорієнтацію соціальних і референтних орієнтацій девіантів за рахунок включення їх у нові, позитивно орієнтовані відносини та види діяльності [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціалізація** (з латини «socialis» - суспільний) - це процес засвоєння індивідом протягом усього його життя певної системи знань, соціальних норм і культурних цінностей, настанов і зразків поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства, до якого він належить. Розрізняють декілька видів соціалізації: стихійну соціалізацію (відбувається внаслідок впливу на особистість різноманітних, спеціально не створених обставин суспільного життя); відносно спрямовану соціалізацію (має на меті створення в суспільстві певних економічних, законодавчих і інших передумов, які впливають на розвиток та життєвий шлях особистості); соціально контрольовану соціалізацію (це процес спеціально організованої передачі соціального досвіду особистості та розвитку її потенційних можливостей, який здійснюється в різних державних і недержавних організаціях (школа, позашкільні заклади, дитячі та молодіжні організації тощо)). Соціалізація здійснюється, переважно, на базі групового досвіду. Її характер і тип визначаються культурою суспільства [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

(продовження)

- **Соціальна адаптація** - одна зі складових процесу соціалізації особистості. У широкому розумінні адаптація розглядається як пристосування організму до певних умов існування. У соціальній роботі соціальна адаптація - це процес активного пристосування індивіда до певних умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність, спрямована на пристосування до певних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища. Процес соціальної адаптації є неперервним, з огляду на те, що в навколишньому середовищі постійно відбуваються соціальні зміни, які, безперечно, потребують нових способів пристосування індивіда. Соціальна адаптація здійснюється з різною мірою інтенсивності. Періоди підвищеної адаптивної інтенсивності можна співвідносити з поживленням соціальної діяльності суспільства, і навпаки, уповільнення явищ соціальної трансформації зменшує інтенсивність соціального пристосування індивіда [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна адаптація у формі акомодатії** - повне підпорядкування вимогам середовища без критичного аналізу [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна адаптація у формі асиміляції** - свідоме і добровільне прийняття норм і цінностей середовища на основі особистісного погодження з ними [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

(продовження)

- **Соціальна адаптація у формі конформізму** - вимушене підпорядкування вимогам середовища [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна активність** - свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції); характеристика діяльності, відображена міра реалізації та розвитку соціальних потенцій, можливостей людини (її здібностей, знань, навичок, прагнень). Ступінь соціальної активності можна визначити, порівнюючи такі характеристики: мобільність, різноманітність способів і сфер дії, усвідомленість дій, які набувають якості суспільно значущих вчинків, використання досвіду інших суб'єктів, що допомагає розширити обсяг і посилити інтенсивність перетворювальної діяльності, залучення сил інших суб'єктів для досягнення суспільно значущих цілей, творчий потенціал, який забезпечує генерацію нових способів перетворення природи і суспільних відносин [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна діагностика** - процес комплексного дослідження соціального явища з метою виявлення, розпізнання і вивчення причинно-наслідкових зв'язків і відношень, які характеризують стан і тенденції подальшого розвитку. Соціальна діагностика - це методологічний інструмент, який дає органам управління необхідні знання, на основі яких розробляються різноманітні соціальні прогнози і проекти, вивчається суспільна думка і морально-психологічний клімат у суспільстві [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

(продовження)

- **Соціальна діяльність** - сукупність соціально значущих дій, здійснюваних суб'єктом (групою, особистістю) у різноманітних сферах і на різноманітних рівнях соціальної організації суспільства, які переслідують певні соціальні цілі, інтереси та використовують заради досягнення поставлених цілей і задоволення інтересів різноманітні засоби - економічні, соціальні, політичні та ідеологічні. Цей термін також трактують у теорії соціальної роботи як різновид професійної або волонтерської діяльності, спрямований на гарантовану підтримку і надання соціальної допомоги та різноманітних соціальних послуг будь-якій людині, а також на створення умов для самореалізації людини в суспільстві [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна допомога** - вид соціальної діяльності, спрямованої на підтримку осіб і соціальних груп, що знаходяться в кризовій ситуації. Розрізняють такі види соціальної допомоги: матеріальна; медико-соціальна допомога; психолого-педагогічна допомога [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна опіка (патронаж)** - особлива форма державного захисту прав особистості, майна недієздатних та інших громадян у випадках, передбачених законом. Патронаж передбачає проведення в домашніх умовах профілактичних, оздоровчих, санітарно-просвітницьких заходів, надання соціальних послуг [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи (продовження)

- **Соціальна профілактика** (з грецької prophylaktikos - профілактичний, запобіжний) - комплекс економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на запобігання, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі; сукупність державних, громадських, соціально-медичних і організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження, подолання або нейтралізацію основних причин та умов, що викликають різного роду соціальні відхилення негативного характеру та інші соціально небезпечні і шкідливі відхилення у поведінці [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальна реабілітація** (з латини «rehabilitatio» - відновлення) - комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених індивідом суспільних зв'язків і відносин внаслідок стійкого розладу функцій організму (інвалідність), зміни соціального статусу (люди похилого віку, безробітні, біженці). Метою соціальної реабілітації є повернення особистості до суспільно-корисної діяльності, формування позитивного ставлення до життя, праці, навчання [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальне виховання** - цілеспрямовано керований процес соціального розвитку, соціального формування особистості; допомога людині в засвоєнні та прийнятті нею моральних норм, які склалися в сім'ї та суспільстві, прийнятті правових, економічних, громадянських і побутових відносин; цілеспрямоване виховання людини з урахуванням її особистісно- соціальних проблем і відповідно до соціальних потреб середовища, що її оточує в процесі життєдіяльності [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи

(продовження)

- **Соціальне інспектування** - система заходів, спрямованих на здійснення нагляду, аналізу, експертизи, контролю за функціонуванням соціальних програм, проектів, за умовами життєдіяльності, моральним, психічним і фізичним станом різних груп населення, забезпечення захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальне обслуговування** - це вид соціальної діяльності державних та недержавних органів, спрямованої на забезпечення матеріальних, оздоровчих, освітніх, естетичних та інших потреб особистості [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальне середовище** - сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість і поведінку [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальне страхування** - система (державна чи громадська) грошового і матеріального забезпечення громадян при досягненні ними пенсійного віку, у випадку тимчасової або повної втрати працездатності, з метою охорони їхнього здоров'я [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи (продовження)

- **Соціальний захист** - система заходів, здійснюваних суспільством та його різноманітними структурами, з метою надання гарантованих мінімально достатніх умов життя, підтримки діяльності людини [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальний інститут** (з латини «institutium» - установа, заклад) - історично утворена стійка форма організації спільної діяльності людей [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальний педагог** - спеціаліст із соціально-педагогічної роботи з дітьми і батьками, підлітками, молодіжними групами та об'єднаннями, з дорослим населенням в умовах освітніх і спеціалізованих установ, за місцем проживання [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальний працівник** - спеціаліст, діяльність якого спрямована на надання допомоги людині, сім'ї або групі осіб, що потрапили у складну життєву ситуацію, шляхом інформування, консультування, організації різних форм підтримки та обслуговування хворих чи самотніх людей [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи (продовження)

- **Соціальний супровід** - вид соціальної діяльності, спрямований на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених верств населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу; тривалий процес, спрямований на здійснення системи комплексних заходів різними спеціалістами щодо соціальної реабілітації зазначених категорій [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальні відносини** - певна стійка система зв'язків індивідів, яка склалася в процесі взаємодії одного з одним в умовах певного суспільства; відносини між групами людей, які посідають різне становище в суспільстві, беруть неоднакову участь у його економічному, політичному й духовному житті, різняться способом життя, рівнем і джерелами доходів, структурою особистого споживання. Вони можуть приймати характер дружнього співробітництва або ж конфлікту (на основі спільності або розбіжності інтересів цих груп). За своєю природою соціальні відносини є об'єктивними, незалежними від волі та свідомості людей [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Соціальні послуги** - комплекс дій, здійснюваних державними, громадськими організаціями, і спрямованих на забезпечення та покращення умов життєдіяльності особистості чи окремих груп [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].
- **Суспільство** - це система соціальних інститутів, складна сукупність економічних, політичних, правових, моральних та інших відносин [Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи (продовження)

- **Стигма** - соціальне становище індивіда, яке сприймається в даному середовищі як принизливе, та пов'язані з цим суб'єктивні переживання [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].
- **Стереотип** - відносно стійкі уявлення про соціальне явище, соціальний статус або об'єкт (конкретного індивіда або групи), що є, як правило, спотвореними, оскільки базуються на поверхневих характеристиках або надмірному узагальненні характеристик, що спостерігаються у деяких членів групи [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].
- **Таврування** - накладання тавра, певного імені, прізвиська, назви людині або її проблемі на підставі певних характеристик або моделей поведінки [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].
- **Дискримінація** - упереджене та негативне ставлення до людей, яке базується на таких ознаках, як раса, стать, релігія, етнічність тощо [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].
- **Ейджизм** - термін, що вживається для визначення упередженого ставлення до людей похилого віку [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].
- **Сексизм** - упереджене ставлення до людей за ознакою статі.
- **Антидискримінаційна практика** - комплекс настанов та реальних заходів для подолання порушення прав будь-яких груп клієнтів у практиці соціальної роботи [Введення у соціальну роботу. Навчальний посібник. — К.: Фенікс, 2001. — 288 с.].

Додаток 1. Визначення основних понять теорії соціальної роботи (продовження)

- Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота [Текст] : Термінологічно-понятійний словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с./ <http://subject.com.ua/pdf/103.pdf>